

KLACHTENBUREAU LUCHTVERKEER

**OVERZICHT KLACHTEN en VLIEGBEWEGINGEN
LUCHTHAVEN NIEDERRHEIN**

2^e kwartaal 2011

Juli 2011

INHOUDSOPGAVE

-	Inleiding	blz. 3
-	Samenvatting	blz. 4
-	Aandachtspunten	blz. 7
1.	Klachten	blz. 8
2.	Vliegbewegingen	blz. 12
	2.1. Extensies	blz. 13
	2.2. SID-afwijkingen	blz. 14
	2.3. Zichtvliegcircuits en oefenvluchten	blz. 15
-	Begrippenlijst	blz. 16

INLEIDING

Dit rapport is opgesteld om de Luchtverkeerscommissie Niederrhein en de Lärmschutzkommission Niederrhein te informeren over klachten betreffende vliegverkeer van Luchthaven Niederrhein, die bij het Klachtenbureau Luchtverkeer zijn ingediend in het 2^e kwartaal 2011. Gegevens over klachten en klagers zijn in tabellen verwerkt en worden vergeleken met gegevens over dezelfde periode in het voorgaande jaar.

Samenvatting

In het 2^e kwartaal 2011 zijn 1036 klachten over vliegverkeer van Niederrhein ingediend door 25 inwoners; in het 2^e kwartaal van 2010 waren dat 804 klachten door 28 inwoners. Dit betekent een toename van het aantal klachten met 29% en een afname van het aantal klagers met 11%. De klachten gaan vooral over geluidhinder en afwijkende route en in mindere mate over laagvliegen en uitstoot. Van de 1036 klachten hebben er 223 betrekking op vliegverkeer gedurende de dagperiode van 06:00 tot 07:00 uur en 813 over de dagperiode van 7:00 tot 23:00 uur. De vluchten tussen 6 en 7 uur worden als zeer hinderlijk ervaren. In de nachtperiode van 23:00 tot 06:00 uur heeft aan Nederlandse zijde 1 vlucht plaatsgevonden, welke niet tot klachten heeft geleid.

Uit onderzoek naar de spreiding van klagers en klachten over de gemeenten blijkt dat de meeste klachten afkomstig te zijn uit de gemeente Bergen, met name uit de kern Afferden (96 klachten door 8 klagers) en Siebengewald (909 klachten door 9 klagers).

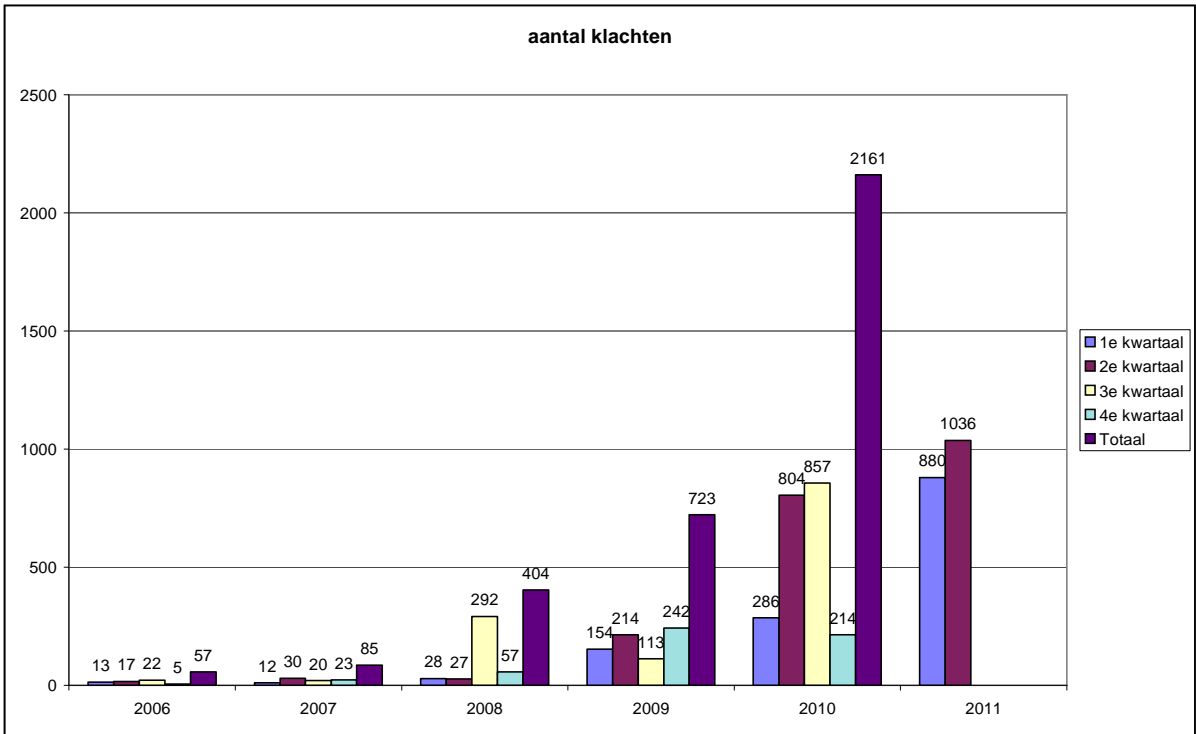
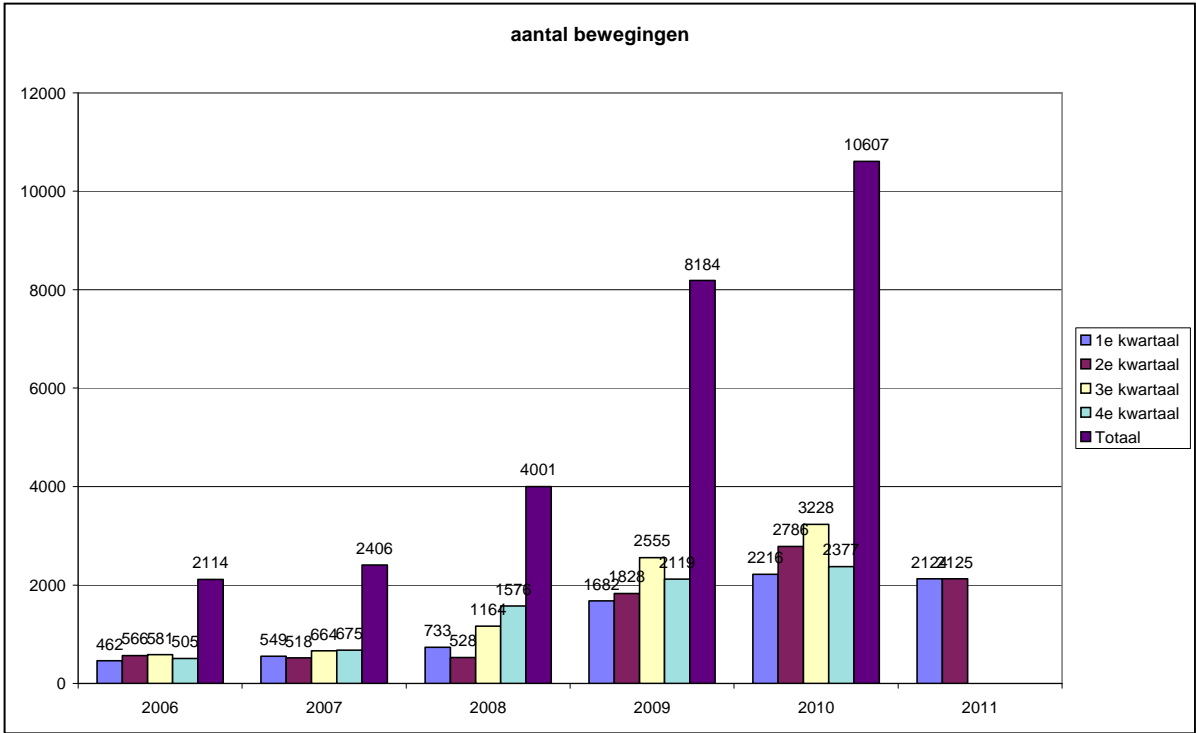
In 2009 vlogen de toestellen die de VEBAK1 S / Standaard Instrument Vertrekprocedure (SID) volgden over de kern van Siebengewald. Tevens werd overlast ervaren van de vertrekprocedures Mevel3S en SONEB1S. Aangetoond werd dat de vliegbanen, hoewel alle binnen het tolerantiegebied, afweken van het nominale grondpad. Sedert november 2009 is door de DFS onderzoek gedaan naar de optimalisatie van de vertrekprocedures met als resultaat de publicatie van een nieuw fly-by waypoint LV 210 in de Luchtvaartgids op 1 juli 2010. Een gevolg hiervan is dat de vliegbanen meer richting het nominale grondpad, dus ook richting Afferden, zijn komen te liggen. Daarom is het opmerkelijk dat het accent van de klachten is verschoven van Afferden naar Siebengewald in vergelijking met hetzelfde kwartaal in 2010.

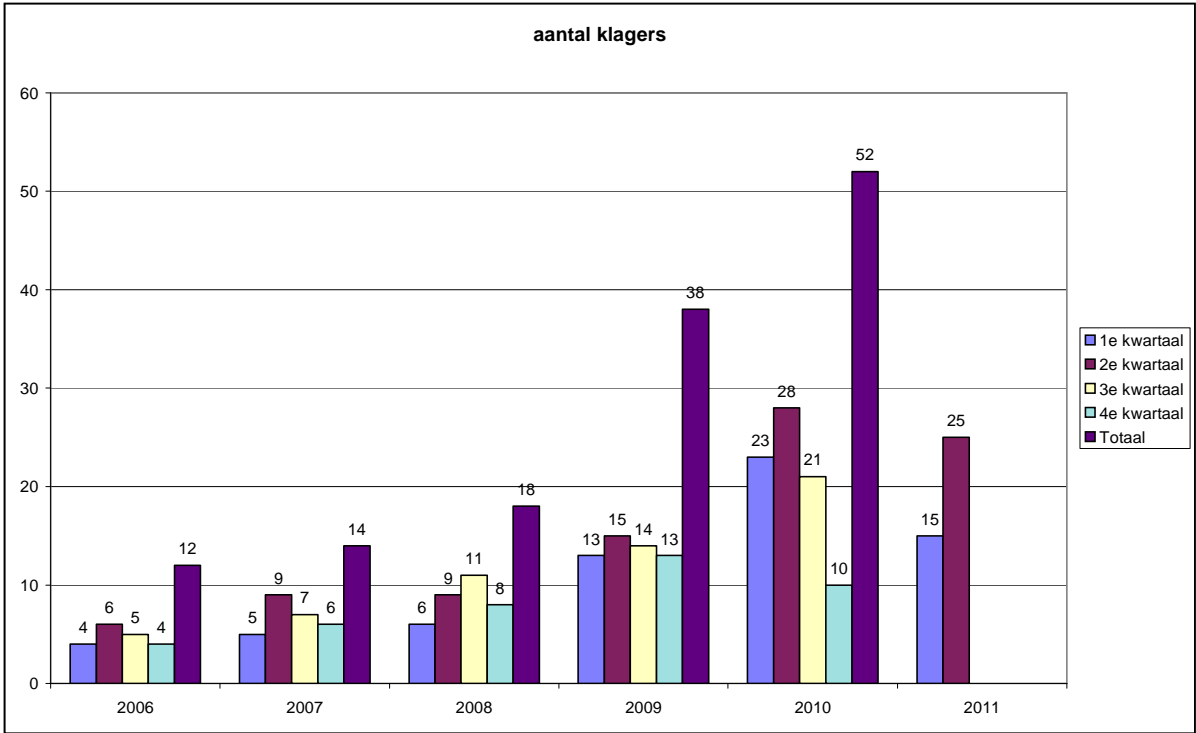
Naast klachten uit de gemeente Bergen zijn ook klachten afkomstig uit de gemeenten Boxmeer (4) en Gennep (8). Deze klachten hebben betrekking op aankomend verkeer over Nederland in verband met een (noord c.q. zuid) oostelijke windrichting.

Bij beschouwing van de bewegingen en klachtenpatronen van de afgelopen 5 jaar dan zien we het volgende:

- De bewegingen dalen gering in 2006 ten opzichte van 2005, vervolgens nemen ze toe in 2007 en fors toe in 2008. In 2009 constateren we een verdubbeling van de bewegingen ten opzichte van 2008. In 2010 is een verdere toename van de bewegingen te zien. In het 1^e kwartaal 2011 constateren we een afname van bewegingen en vervolgens in het 2^e kwartaal een stabilisering.
- De klachten en klagers laten nagenoeg een vergelijkbaar patroon zien, in 2010 zien we een forse stijging van klagers en een exponentiele stijging van de klachten. In het 1^e kwartaal 2011 zien we de klachten verder stijgen, maar de klagers nemen af. In het 2^e kwartaal 2011 nemen de klachten en de klagers toe.

Voor de grafische weergave van de jaar- en kwartaalcijfers zie de volgende pagina's.

Aandachtspunten

Naar aanleiding van de sterke stijging van het aantal klachten uit Siebengewald als gevolg van sterk toenemend vliegverkeer over de kern, heeft de SKLZL contact opgenomen met de vertegenwoordiger van het Ministerie van Infrastructuur en Milieu in de Gemeenschappelijke Luchtverkeerscommissie. Op zijn aanraden is het probleem onder de aandacht van de Duitse leden van de Luchtverkeerscommissie en van de Burgemeester van de gemeente Bergen gebracht. Deze laatste heeft het probleem op zijn beurt ingebracht in de vergadering van de Lärmschutzkommision d.d. 29-10-2008.

Daar is afgesproken dat de DFS GmbH de mogelijkheid en uitwerking van een verlegging van de westelijke startroute zal onderzoeken en daarover in de vergadering van de Lärmschutzkommision op 13-05-2009 zal berichten. De DFS heeft in deze vergadering laten weten de procedure aan te passen door in de SID VEBAK een extra waypoint LV 201 ten noordwesten van Siebengewald neer te leggen. De verandering van SID RWY 27 is 8 oktober gepubliceerd en geëffectueerd op 19 november 2009. In de praktijk bleek het extra waypoint LV201 niet voldoende te zijn. Daarom is verder onderzoek naar het optimaliseren van de vertrekprocedure ingesteld. Middels een persbericht over de vergadering van 15-04-2010 laat de Lärmschutzkommision weten dat een nieuw fly-by waypoint LV 210 in de Luchtvaartgids gepubliceerd zal worden. De publicatie heeft op 1 juli 2010 plaatsgevonden. Fanomos-plots van vluchten in het 3^e en 4^e kwartaal 2010 lijken er op te duiden dat de vertrekprocedures optimaler worden gevlogen, m.a.w. dat de nominale route dichter wordt benaderd. Ook zijn nieuwe snelheidslimieten in de SID's geïntroduceerd. Zij zijn bedoeld om overshoots (van de nominaal) en spreiding van de vluchten te voorkomen, waardoor de vluchten meer ten noorden van Siebengewald komen te liggen. Een deel van de nieuwe snelheidslimieten is in december jl. ingevoerd. De overige snelheidslimieten worden naar verwachting in augustus 2012 van kracht. Hoewel kan worden geconstateerd dat de maatregelen tot verbetering van de situatie hebben geleid, is er, onder meer onder invloed van de wind en de beladingsgraad van het vliegtuig, nog steeds sprake van afwijking van de nominale route.

De SKLZL zal op verzoek van de Gemeenschappelijke Luchtverkeerscommissie de vertrekprocedures blijven monitoren.

1. KLACHTEN

In dit hoofdstuk wordt het aantal klagers en klachten over overlast als gevolg van vliegverkeer van of naar luchthaven Niederrhein in de regio in het 2^e kwartaal 2011 weergegeven.

In tabel 1 is een uitsplitsing gemaakt naar het aantal klagers en klachten per maand. In de laatste kolom is het aantal klagers weergegeven. Hierbij dient te worden vermeld dat iedere klager voor zowel de maand als voor het kwartaal slechts 1x wordt geteld. Het is daarom niet mogelijk het aantal klagers voor het totaalcijfer bij elkaar op te tellen. In tabel 2 wordt onderscheid gemaakt in het aantal klachten ingediend over vluchten gedurende de dagperiode en nachtperiode met een onderverdeling naar het aantal klachten per klager. Tabel 3 brengt de klachten en klagers over vertrekken en aankomsten in beeld en daarbij vindt onderverdeling naar woonkernen plaats.

tabel 1. **Aantal klachten en klagers in het 2^e kwartaal.**

	Aantal klachten Number of complaints			Aantal klagers Number of complainers		
	2010	2011	%	2010	2011	%
April	248	544	+119	14	18	+29
Mei	227	315	+39	20	19	-5
Juni	329	177	-46	15	11	-27
Totaal	804	1036	+29	28	25	-11

Tabel 2. Aantal klachten per klager in het 2^e kwartaal onderverdeeld in verschillende categorieën.

aantal klachten per klager in het 2 ^e kwartaal	aantal klagers per plaats cq woonkern (per gemeente)	klachten dagperiode tussen 06:00-07:00 uur		klachten dagperiode tussen 07:00-23:00 uur		Klachten Nachtperiode tussen 23:00- 06:00 uur		klachten totaal			
		2010	2011	2010	2011	2010	2011	2010	2011		
0-20	totaal:	20	19	25	21	50	70	0	0	75	91
	Afferden (Bergen)	0	7	0	8	0	30			0	38
	Aijen (Bergen)	9	1	4	0	21	2			25	2
	Bergen (Bergen)	3	3	3	0	4	7			7	7
	Nieuw-Bergen (Bergen)	4	2	3	0	7	10			10	10
	Siebengewald (Bergen)	4	4	15	13	18	9			33	22
	Boxmeer (Boxmeer)	0	1	0	0	0	4			0	4
	Gennep (Gennep)	0	1	0	0	0	8			0	8
20-50	totaal:	2	1	11	5	33	39	0	0	44	44
	Afferden (Bergen)	1	0	1	0	23	0			24	0
	Siebengewald (Bergen)	1	1	10	5	10	39			20	44
50 of meer	totaal:	6	5	181	197	504	704	0	0	685	901
	Afferden (Bergen)	4	1	135	4	414	54			549	58
	Siebengewald (Bergen)	2	4	46	193	90	650			136	843
Totaal		28	25	217	223	587	813	0	0	804	1036

In deze tabel is naast de spreiding van de klagers over de verschillende gemeenten ook een onderscheid gemaakt in klachten over vluchten in de dag -en nachtperiode. De dagperiode is verdeeld in de periode van 06:00 tot 07:00 uur en van 07:00 tot 23:00 uur. Vluchten in de vroege ochtend worden vaak als meer hinderlijk ervaren. De luchthaven is aan Nederlandse zijde geopend van 06:00 tot 23:00 uur met een extensieregeling tot 24:00 uur. De luchthaven is te allen tijde open voor noodgevallen. In het hoofdstuk vliegbewegingen is het aantal extensies weergegeven.

Uit de tabel blijkt dat de klachten afkomstig zijn uit de gemeente Bergen, met name uit de kern Afferden (96 klachten door 8 klagers) en Siebengewald (909 klachten door 9 klagers). Opmerkelijk is dat het accent van de klachten verschoven is van Afferden naar Siebengewald. Verder zien we in alle categorieën een geringe afname van de klagers, terwijl de klachten in de categorieën 0-20 en 50 of meer klachten per klager per kwartaal toenemen.

tabel 3. Aantal klachten en klagers per gemeente over vertrekken of aankomsten in het 2^e kwartaal.

2 ^e kwartaal	Gemeenten met onderverdeling naar plaatsen / woonkernen	Aankomsten				Vertrekken			
		2010		2011		2010		2011	
		klachten	klagers	klachten	klagers	klachten	Klagers	klachten	klagers
	gemeente Bergen	2	2	6	5	802	28	1018	22
	Afferden	0	0	1	1	598	14	95	8
	Aijen	2	2	0	0	0	0	2	1
	Bergen	0	0	2	2	5	3	5	3
	Nieuw-Bergen	0	0	3	2	10	4	7	1
	Siebengewald			0	0	189	7	909	9
	gemeente Boxmeer	0	0	4	1	0	0	0	0
	Boxmeer			4	1				
	Groeningen			0	0				
	Vierlingsbeek			0	0				
	gemeente Genneep	0	0	8	1	0	0	0	0
	Genneep			8	1				
	gemeente Sint Anthonis	0	0	0	0	0	0	0	0
	Oploo								
	Sint Anthonis								
	gemeente Venlo	0	0	0	0	0	0	0	0
	Venlo								
	gemeente Venray	0	0	0	0	0	0	0	0
	Venray								
	gemeente Goch	0	0	0	0	0	0	0	0
	Hasum								
Totaal		2	2	18	7	802	28	1018	22

In deze tabel wordt een uitsplitsing gemaakt naar klagers en klachten over aankomsten en vertrekken over Nederland met een onderverdeling naar plaatsen en woonkernen. De klachten kunnen voor het totaalcijfer (tabel 1) bij elkaar worden opgeteld, de klagers niet. Klagers kunnen over zowel aankomsten als vertrekken klachten indienen, maar blijven voor het totaalcijfer een en dezelfde klager. Uit de tabel blijkt dat het aantal klagers en klachten over aankomsten toeneemt. Het aantal klagers over vertrekken neemt af, de klachten over de vertrekken nemen toe .

Tabel 4. **Overzicht oorzaak klachten in het 2^e kwartaal.**

Overzicht oorzaak klachten	2010			2011		
	Totaal	vertrekken	aankomsten	Totaal	vertrekken	aankomsten
Totaal aantal klachten*	804	802	2	1036	1018	18
Geluid	804	802	2	1036	1018	18
laagvliegen	294	293	1	185	168	17
Uitstoot	322	322	0	25	25	0
Stank	0	0	0	0	0	0
Afwijkende route	588	588	0	789	779	10
Trillingen	10	10	0	13	12	1
Angst	3	2	1	4	3	1
Overig	5	5	0	2	1	1
Trackoffenders	3	3	0	7	7	0

*) Een klacht kan meerdere oorzaken hebben.

Opgemerkt dient te worden dat wanneer er gesproken wordt over ‘laagvliegen’ dit niet wil zeggen dat het toestel ook daadwerkelijk laag heeft gevlogen, het gaat hier om overlast zoals deze door de klager wordt ervaren. Hetzelfde geldt voor de optie afwijkende route, het gaat hier om de beleving van de klager. Wanneer er gesproken wordt van ‘afwijkende route’ hoeft dit niet te betekenen dat toestellen zich buiten het tolerantiegebied bevinden. Onder overig wordt verstaan: “Waarom een vliegveld net over de grens met Nederland met als gevolg zeer veel overlast”; “Aankomsten over de kern van Nieuw Bergen zijn op zich niet prettig, maar op een zondagochtend zeer ongewenst. Temeer omdat de aankomsten door de week bijna nooit eerder dan 09:30 uur plaatsvinden”.

2. VLEIGBEWEGINGEN

In tabel 5 is het aantal vliegbewegingen weergegeven over Nederland van of naar luchthaven Niederrhein. Er wordt een onderscheid gemaakt in bewegingen gedurende de dagperiode en nachtperiode.

tabel 5. Aantal vliegbewegingen dag- en nachtperiode over Nederland in het 2^e kwartaal.

		Vliegbewegingen dagperiode tussen 06:00-23:00 uur		Vliegbewegingen nachtperiode tussen 23:00-06:00 uur		Vliegbewegingen totaal	
		2010	2011	2010	2011	2010	2011
April	totaal:	742	683	0	0	742	683
	starts	646	582			646	582
	landingen	96	101			96	101
Mei	totaal:	1021	733	0	0	1021	733
	starts	903	646			903	646
	landingen	118	87			118	87
Juni	totaal:	1023	708	0	1	1023	709
	starts	880	641		1	880	642
	landingen	143	67		0	143	67
2^e kwartaal	Totaal:	2786	2124	0	1	2786	2125
	starts	2429	1869		1	2429	1870
	landingen	357	255		0	357	255

Aantal vliegbewegingen over Nederland uitgezonderd de klassen P1.0, P1.1, P1.2, P1.3, P1.4, H1 en H2.

P1.0: Ultra lights;

P1.1: Motorzweefvliegtuigen;

P1.2: Motorzweefvliegtuigen of propellervliegtuigen met een MTOW tot 2ton bij een sleepvlucht;

P1.3: Propellervliegtuigen met MTOW tot 2 ton;

P1.4: Propellervliegtuigen met MTOW van 2 tot 5,7 ton;

H1: Helikopters tot 2,5 ton;

H2: Helikopters boven 2,5 ton.

2.1. EXTENSIES

Tabel 6. Aantal extensies in het 2^e kwartaal.

	extensies	
	2010	2011
april	0	0
Mei	0	0
Juni	0	0
Totaal	0	0

In tabel 6 wordt het aantal vliegbewegingen boven Nederland buiten openstellinguren van of naar Niederrhein weergegeven.

Op verzoek van de Gemeenschappelijke Luchtverkeerscommissie worden FANOMOS-plots van alle vliegbewegingen boven Nederland buiten openstellinguren (van 23:00 tot 06:00 uur) door het klachtenbureau van de SKLZL voor verdere behandeling aan Infrastructuur en Milieu doorgestuurd. Ook worden deze vluchten zo spoedig mogelijk na constatering voor nader onderzoek doorgestuurd aan de vertegenwoordiger van de Bezirksregierung Düsseldorf in de Luchtverkeerscommissie en Lärmschutzkommission. Na onderzoek vindt terugkoppeling met de SKLZL plaats over de bevindingen en deze worden in tabel 7 van de rapportage verwerkt. De FANOMOS-plots zijn, indien van toepassing, als bijlagen bij dit rapport gevoegd

De openstellinguren van Niederrhein zijn van 06:00 uur tot 23:00 uur. Artikel 6 van het Staatsverdrag kent de volgende extensieregeling: voor luchtvaartuigen van luchtvaartmaatschappijen die geregelde vluchten uitvoeren en die volgens schema eerder dan 23.00 uur plaatselijke tijd hadden moeten arriveren kan, voor zover sprake is van onverwachte vertragende omstandigheden die op het moment van vertrek redelijkerwijs niet voorzien hadden kunnen worden, een extensie verleend worden tot 24:00 uur, voor starts voor zover sprake is van een technische storing van het luchtvaartuig dan wel van de luchtvaarttechnische gronduitrusting of extreme meteorologische omstandigheden. De luchthaven is te allen tijde open voor luchtvaartuigen die in nood verkeren of ten behoeve van reddingsacties of hulpverlening worden ingezet.

Tabel 7. Reden extensies in het 2^e kwartaal.

reden extensie	Aantallen	
	Datum	Skzl nr Zie bijlage

2.2 SID-AFWIJKINGEN

In een bijlage bij het Staatsverdrag is voor het IFR verkeer een aantal standaard instrument vertrekprocedures (SID's) vastgelegd. Deze uitvliegroutes zijn theoretische lijnen. In de praktijk zal een zekere spreiding plaatsvinden die binnen een bepaalde marge, het zogenaamde tolerantiegebied, moet blijven. In tabel 8 wordt het aantal SID-afwijkingen (toestellen die zich buiten het tolerantiegebied bevinden) weergegeven.

Tabel 8. Aantal SID-afwijkingen in het 2^e kwartaal

	Aantal SID-afwijkingen	
	2010	2011
April	1	1
Mei	4	0
Juni	1	5
Totaal	6	6

Tabel 8 is gebaseerd op onderzoek door het klachtenbureau van de SKLZL met behulp van FANOMOS. Op verzoek van de Gemeenschappelijke Luchtverkeerscommissie worden FANOMOS-plots van alle SID-afwijkingen ongeacht vlieghoogte door het klachtenbureau van de SKLZL aan Infrastructuur en Milieu doorgestuurd. De FANOMOS-plots zijn indien van toepassing als bijlagen bij dit rapport toegevoegd. Opgemerkt dient te worden dat overschrijding van het tolerantiegebied mogelijk is op last van de luchtverkeersleiding.

Voor een goede klachtafhandeling en rapportage is het wenselijk dat de SKLZL inzicht krijgt in de redenen van afwijking van de SID.

In de vergadering van de Luchtverkeerscommissie d.d. 04-07-2007 is daarom afgesproken dat deze vluchten direct na constatering voor nader onderzoek worden doorgestuurd aan de vertegenwoordiger van de Bezirksregierung Düsseldorf in de Luchtverkeerscommissie en Lärmschutzkommission en de DFS. Na onderzoek vindt er terugkoppeling met de SKLZL plaats over de bevindingen en worden deze in de rapportage verwerkt.

Tabel 9. Reden afwijking in het 2^e kwartaal 2011.

reden afwijking	2011	
	Datum	Skzl nr Zie bijlage
Slechte weersomstandigheden (onweersbuien) ten noorden van de luchthaven.	28-04-2011	Skzl-nrn-TO 11-001
Idem.	10-06-2011	Skzl-nrn-TO 11-002
Idem	10-06-2011	Skzl-nrn-TO 11-003
Idem.	10-06-2011	Skzl-nrn-TO 11-004
Idem.	24-06-2011	Skzl-nrn-TO 11-005
Idem.	24-06-2011	Skzl-nrn-TO 11-006
Totaal		

2.3 ZICHTVLEIEGCIRCUITS EN OEFENVLUCHTEN

In artikel 6, 4^e lid van het Staatsverdrag is opgenomen dat zichtvliegcircuits en oefenvluchten niet zijn toegestaan boven Nederlands grondgebied.

Tabel 10. **Aantal zichtvliegcircuits en oefenvluchten in het 2^e kwartaal**

	Aantal zichtvliegcircuits en oefenvluchten	
	2010	2011
April	0	0
Mei	0	0
Juni	0	0
Totaal	0	0

Tabel 9 is gebaseerd op eigen bevindingen van het klachtenbureau van de SKLZL. Met behulp van FANOMOS kan geconstateerd worden dat er sprake is van een circuitbeweging dan wel van een doorstart gevolgd door een circuitbeweging.

Op verzoek van de Gemeenschappelijke Luchtverkeerscommissie worden FANOMOS-plots van deze bewegingen door het klachtenbureau van de SKLZL aan Verkeer en Waterstaat doorgestuurd. De FANOMOS-plots worden indien van toepassing als bijlagen bij dit rapport toegevoegd

Voor een goede klachtafhandeling en rapportage is het wenselijk dat de SKLZL inzicht krijgt in de redenen van deze bewegingen en of er sprake is van zichtvliegcircuits dan wel oefenvluchten. De SKLZL zal deze vluchten indien van toepassing zo spoedig mogelijk voor nader onderzoek doorsturen aan de vertegenwoordiger van de Bezirksregierung Düsseldorf in de Luchtverkeerscommissie en Lärmschutzkommission en de DSF. Na onderzoek zal over de bevindingen terugkoppeling plaatsvinden met de SKLZL en zullen deze in de rapportage worden verwerkt.

BEGRIPPENLIJST

Klachtenbureau Luchtverkeer:	Het klachtenbureau Luchtverkeer valt onder de Stichting Klachtentelefoon Luchtverkeer. Dit is een onafhankelijke stichting, die ten behoeve van de Milieucommissie Luchthaven Maastricht, de Commissie AWACS Limburg, de Luchtverkeerscommissie Niederrhein en Lärmschutzkommission Niederrhein zorg draagt voor registratie, analyse en behandeling van klachten over vliegverkeer in de regio, tevens voor het beantwoorden van vragen en het verstrekken van informatie. Het klachtenbureau is te allen tijde te bereiken op telefoonnr: 043- 365 20 20 . De medewerkers zijn bereikbaar van maandag tot en met vrijdag van 09:00 tot 14:00 uur, buiten deze uren kunt u uw klacht(en) inspreken op een antwoordapparaat. Op verzoek van de klager wordt deze teruggebeld. De ingesproken klachten worden op de gebruikelijke wijze geregistreerd en gerapporteerd aan de Luchtverkeerscommissie, Lärmschutzkommission Niederrhein, Commissie AWACS Limburg en de Milieucommissie Luchthaven Maastricht. Met ingang van 1juli 2004 kunnen klachten ook digitaal ingediend worden op www.kicl.nl
Klager: (klaagadres) en	een adres van waaruit minstens een klacht is geuit, met de restrictie dat meerdere klachten van verschillende personen op een huisadres tot één dezelfde klager (klaagadres) worden gerekend.
Klacht:	een door een klager bij het klachtenbureau gemelde ervaring van hinder of overlast door vliegverkeer.
Dagperiode:	is de periode van 06:00 tot 23:00 uur.
Nachtperiode:	is de periode van 23:00 tot 06:00 uur.
A.T.C.:	Air Traffic Control (Luchtverkeersbeveiliging).
Vliegbeweging:	een door de A.T.C. Niederrhein geregistreerde vliegbeweging (boven Nederland) van of naar Luchthaven Niederrhein
Extensie:	toestemming (gegeven door de havenmeester) om buiten de openstellingen van de luchthaven op te stijgen of te landen.
SID:	Standard Instrument Departure. Dit is de standaard vertrekprocedure voor IFR- verkeer, zoals vermeld in de AIP.
IFR:	Instrument Flight Rules. Regels voor verkeer dat op instrumenten vliegt, zoals vermeld in de AIP.
AIP:	Aeronautical Information Publication d.i. de luchtvaartgids.
SID-afwijking:	een toestel dat de standaard-instrument -vertrekprocedure niet heeft uitgevoerd binnen het voor die procedure vastgestelde tolerantiegebied al dan niet in opdracht van de Luchtverkeersleiding.
FANOMOS:	Flight track and Aircraft Noise Monitoring System